

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Библиотечно-информационни науки

Том 14/15, 2022/2023

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF PHILOSOPHY

Library and Information Science

Volume 14/15, 2022/2023

ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ – ОСНОВНА ДЕЙНОСТ В НАЦИОНАЛНИТЕ НАУЧНИ ПРОГРАМИ НА МОН, В КОИТО УЧАСТВА ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА НА БАН

СИЛВИЯ НАЙДЕНОВА, МИЛКАНА ЛИШКОВА

Силвия Найденова, Милкана Лишкова. ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ – ОСНОВНА ДЕЙНОСТ В НАЦИОНАЛНИТЕ НАУЧНИ ПРОГРАМИ НА МОН, В КОИТО УЧАСТВА ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА НА БАН.

Централната библиотека на Българската академия на науките участва в процеса на дигитализация на националното културно наследство от 2011 г. Резултатът е повече от 405 950 файла в 26 колекции. В рамките на Националната научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и социално развитие“ (2019–2021) библиотеката осъществява дигитализация на литературната периодика от първата половина на XX век. Всеки библиографски запис има кръстосана връзка от библиотечно-информационната система ALEPH 500 към пълния текст в дигиталната платформа DSpace. В изпълнение на новата научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, библиотеката ще създаде библиографска база данни и дигитална колекция по българистика в платформите, с които работи. Тя ще обхваща наред с други неща повече от 60 тома от трите световни конгреса по българистика чрез аналитична обработка, сканиране и експониране.

Ключови думи: Централна библиотека на БАН, ALEPH 500, DSpace, националната научна програма, дигитализация

Silvia Naydenova, Milkana Lishkova. THE DIGITAL TRANSFORMATION – A MAIN ACTIVITY IN THE NATIONAL RESEARCH PROGRAMS OF THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE IN WHICH TAKES PART THE CENTRAL LIBRARY OF BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES.

The Central Library of Bulgarian Academy of Sciences was involved in the process of digitization of the national cultural heritage from 2011. The result is more than 405 950 files in 26 collections. In the framework of the National research program Cultural-historical heritage,

national memory and social development (2019–2021) the Library realizes the digitization of the literary periodicals from the first half of 20th century. Every bibliographic record has a cross link from ALEPH 500 to the full text in DSpace. The new program Development and Recognition of the Bulgarian Studies Abroad the Library will create a bibliographic database and a digital collection in Bulgarian Studies in ALEPH 500. It will encompass among other things more than 60 volumes of the three world Congresses of Bulgarian Studies through scanning, processing and cross-referencing of METS files.

Keywords: library, ALEPH 500, DSpace, the National Science Programme, Digitization

Централна библиотека на БАН (ЦБ–БАН) работи по процеса на дигитализация от края на 2011 г. За период от 12 години е експонирала 4252 заглавия (405 950 файла), организирани в 26 колекции.

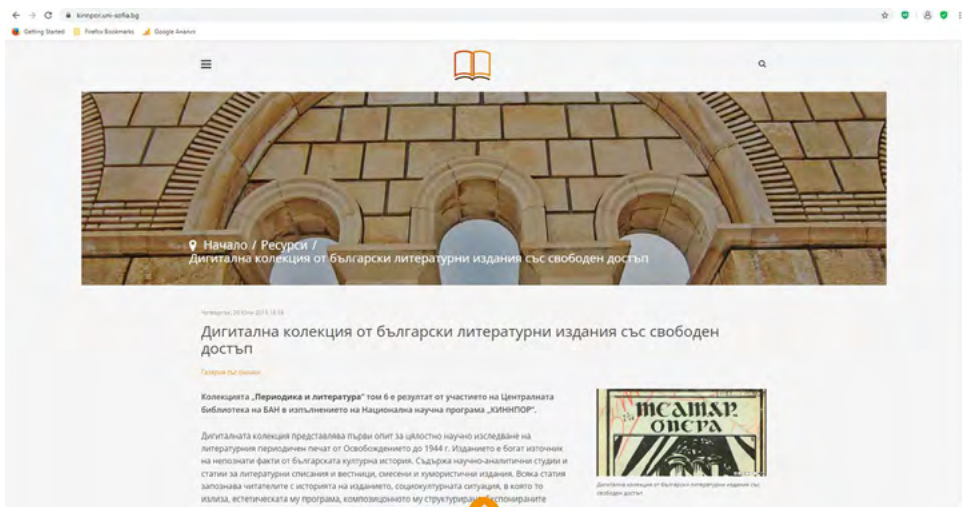
Дигитализация и виртуализация на културното наследство е един от работните пакети от Национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“ (ННП КИННПОР)¹, по които работеше Централна библиотека на БАН в периода 2019–2021 г. Научната задача, с която се беше зела библиотеката е дигитализиране на литературни периодични издания от началото на XX век, във връзка с реализиране на т. 6 от поредицата „Периодика и литература“.

Основната задача на тази национална програма е да отговори на необходимостта от целенасочена работа за изследване, описание, каталогизиране, съхраняване, структуриране в колекции от масиви, поддържане и популяризиране на българското културно-историческо наследство за запазване на националното самосъзнание и родовата памет на българите в глобализиращия се свят. Изучаването и популяризирането на българското културно-историческо наследство като част от това на Европа и света, е важна предпоставка за развитието на обществото и ключов фактор за насърчаване на социалната активност, за създаване на пиетет към националните традиции и на съзнание за значимостта на националните културни ценности.

Разработването на дигитални инструменти за изследване, представяне и популяризиране на българското културно-историческо наследство, в това число и създаване на информационни системи и платформи с включена геолокация на културно-историческото наследство в България и превръщането му в общественополезен ресурс е същността на тази научна програма. Чрез изграждане на нови съвременни и общодостъпни форми бяха представени научните постижения на хуманитаристиката пред българското общество в областта на културно-историческото наследство. Дигитализацията е необходимост и предпоставка за съхраняване и опазване на културно-историческото

¹ *Национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“* [онлайн] [прегледан на 23.05.2023]. Достъпен от: <https://kinnpor.uni-sofia.bg>

наследство, намиращо се в Централна библиотека. Създават се възможности за използването на фонда за научни и изследователски цели под формата на дигитални копия, като по този начин физически се съхраняват оригиналите.

Ил. 1. Колекция „Периодика и литература“ том 6,
предоставена от ЦБ-БАН в изпълнение на ННП „КИННОР“.
Източник: <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources/item/23-digital-collection>

Дигитализираните периодични издания (пълни течения) са от фондовете на ЦБ на БАН, библиотеката на Института за литература, Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Велико Търново и Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. Към сканираните файлове са направени съответните мета данни в платформата DSpace. Всяко издание е придружено от статия, която запознава читателите с историята на изданието, социокултурната ситуация, в която то излиза, естетическата му програма, композиционното му структуриране. В колекцията изданията са подредени по азбучен ред. В библиографския запис на всяка годишнина в електронния каталог има линк, който отвежда към дигиталното копие в хранилището DSpace. За нас и ползвателите е много важна пряката връзка от библиографския запис до пълнотекстовото съдържание. Така беше постигната интеграция между библиотечната система ALEPH 500 и дигиталната платформа DSpace. Предоставен е свободен достъп до 62 заглавия на периодични заглавия от 20-те години на XX век (над 70 000 файла*).

Следвайки тази политика, Централна библиотека на БАН се включва със своя капацитет в новата научна програма на МОН „Развитие и утвърждаване

* Достъп чрез Цифровото хранилище на Централната библиотека на БАН: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/handle/nls/30827>

на българистиката в чужбина“, в изпълнение на две задачи от работен проект „Дигитални ресурси“.

Българистиката играе основна роля както при изграждането на представата за съвременна България, така и за мястото на страната ни в развитието на европейската и световна цивилизация. Поради новите геополитически реалности в света през последните три десетилетия се наблюдава понижен интерес към българистиката и изместването ѝ към периферията на научния интерес от страна на редица европейски и други чуждестранни изследователи. В тази връзка Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП Българистика) отговаря на необходимостта от целенасочена подкрепа на българистиката като привлекателна научно-изследователска област за чуждестранни учени, акцентираща основно върху българския език и литература, българската история, изкуство, наука и култура (вкл. етнография и фолклор)².

Двете задачи са:

1. Създаване на библиография по българистика в библиотечно-информационната система ALEPH500.

2. Изграждане на дигитална колекция „Българистика“.

Целта на първата задача е аналитично разработване на сборници, монографии, периодични издания съдържащи литература, посветена на темата, което осигурява свободен достъп до библиографските данни. Информацията, която читателят получава е за наличността на тези документи в Академичната библиотечна система на БАН.

По втората задача предстои дигитализиране и експониране на литература по българистика в дигиталната платформа DSpace. Така ще бъде постигната интеграция между библиотечната система ALEPH 500 и дигиталната платформа DSpace, с които 2 софтуера работи ЦБ-БАН и отново дигиталната колекция ще бъде на свободен достъп на сайта на ЦБ-БАН и на сайта на програмата.

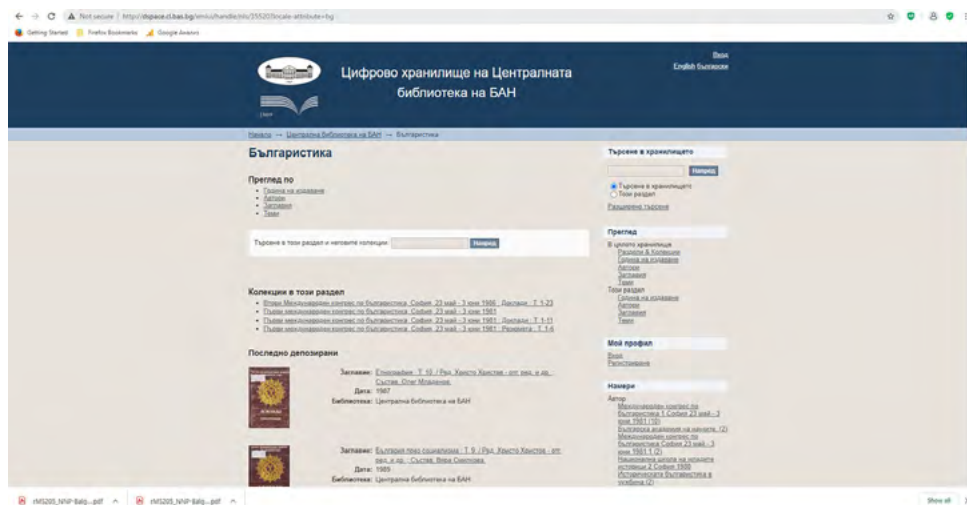
През първата година (2022–2023), аналитично обработваме и дигитализираме Първи, Втори и Трети конгрес по българистика – общо 60 тома, които са библиографска рядкост**.

Тези международни конгреси по българистика събират учени – изследователи на езика, литературата и историята ни от Европа, Азия и Америка. Стотици изследователи от десетки държави представят на тези форуми антропологични, езиковедски, исторически и археологически изследвания. Идеята е да се създаде през годините една световна общност по българистика, която да обедини усилията на институти, научни центрове, библиотеки и колеги, които да развиват българистиката както у нас, така и по света. За цялата тази

² **Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“** [онлайн]. Прегледан на 23.05.2023. Достъпен от: <https://web.mon.bg/bg/101132>

** Достъпни на: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/handle/nls/35520>

общност е особено важно да има свободен достъп до всички изследвания, така че да се засили интересът към българистиката в чужбина като научноизследователска област, акцентираща основно върху българския език и литература, българската история, изкуство и култура (вкл. етнография и фолклор) на студенти, докторанти и млади учени.

Ил. 2. Цифровото хранилище на ЦБ-БАН дава достъп до конгресите по българистика

За успешното реализиране на проектите, по които вече работим и за осъществяването на тези, които сме планирали, е необходимо съвместно сътрудничество и взаимна помощ. Независимо как ще бъдат оценявани темповете и мащабите на процеса на дигитализация в библиотеките, той се развива постъпателно, сравнително планомерно и с определено видими резултати. Изграждането на единна национална интеграционна система е важна задача, която ще отведе процеса на дигитализация далеч напред и ще задоволи очакванията на потребителите. Съществуващите добри практики на национално и регионално ниво са и основата за подобен процес на интеграция. Не е нужна аргументация за извода, че дигитализацията в библиотеките, предоставянето на онлайн електронни услуги, виртуални изложби и нови онлайн рубрики, засяга практически цялото общество, защото превръща библиотеките в институции без граници.

В тази връзка ЦБ на БАН се вписва изключително добре в дигиталната трансформация като базисна организация, в която се провежда проектът „Студентски практики“ към МОН. В програмата, която е изработена за студентите и е свързана с процеса на дигитализация, основните дейности в работата на студентите са:

- сканиране;
- обработка на изображенията;
- създаване на METS файлове;
- свързване на изображенията с METS файловете.

Това не е случайно, имайки предвид научния вид на библиотеката и функциите, които тя изпълнява. Фактът, че програмата акцентира предимно на дигитализацията, говори за една възможност, която се дава на студентите – в рамките на 240 часа да усъвършенстват цялостния процес на дигитализация, което ще им помогне за натрупване на повече задълбочени знания и практически опит³.

№ по ред	Дейност	Задачи	Планиран резултат	Брой часове
1	Действие - Обработка на библиотечните документи	1. Сканиране 2. Обработка със специален софтуер 3. Редакция на изображенията	След проведеното обучение и процеса на работа със специализиран софтуер и техника студентите получават умения за сканиране на библиотечни колекции и създаване на висококачествени дигитални изображения	30
2	Действие - Описание на ресурсите	1. Създаване на метаданни 2. Свързване на дигиталните изображения със създадените mets файлове	Студентите придобиват умения как със специализираната програма се създават необходимите метаданни към дигитализираните колекции за последващото визуализиране на обработените документи	30
3	Действие - Управление на дигиталните ресурси със специализиран софтуер	1. Визуализиране на дигиталните обекти в интернет базирани платформи 2. Редакция на дигитализираните изображения и поддържането им в тематични колекции	След проведената практика студентите получават знания и умения за сканиране, създаване на метаданни и експониране на книги и периодични издания. Студентите се научават да работят със специализирана техника и специализиран софтуер с цел запазване на книжовно-документалното наследство, неговото експониране пред широката публика и използването му в дигитална среда	30

Оставащи часове
0

Използвани часове
240

Ил. 3. Програма на ЦБ–БАН по проект „Студентски практики“ към МОН

В тази връзка се предполага, че студентите, участвали предимно в процеса на дигитализация и задачите свързани с нея, са усвоили в голяма степен тази дейност и в този смисъл, при дигиталната трансформация в нашата библиотека се наблюдават очакваните ефекти върху библиотечно-информационното образование.

³ *Студентски практики* [онлайн]. Прегледан на 23.05.2023. Достъпен от: <https://praktiki.mon.bg>

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

- Министерство на образованието и науката.** *Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“* [онлайн] [прегледан на 23.05.2023]. Достъпен от: <https://web.mon.bg/bg/101132>
- Национална научна програма „Културно-историческо наследство, национална памет и обществено развитие“** [онлайн]. ©КИННПОР, 2019 [прегледан на 23.05.2023]. Достъпен от: <https://kinnpor.uni-sofia.bg>
- Студентски практики** [онлайн]. ©Министерство на образованието и науката, 2023 [прегледан на 23.05.2023]. Достъпен от: <https://praktiki.mon.bg>
- Цифрово хранилище на Централната библиотека на БАН** [онлайн] [прегледан на 23.05.2023]. Достъпен от: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/>

REFERENCES:

- Ministerstvo na obrazovaniето i naukata.** *Natsionalna nauchna programa „Razvitie i utvarzhdavane na balgaristikata v chuzhbina“* [onlayn] [pregledan na 23.05.2023]. Dostapen ot: <https://web.mon.bg/bg/101132>
- Natsionalna nauchna programa „Kulturno-istoricheskо nasledstvo, natsionalna pamet i obshtestveno razvitie“** [onlayn]. ©KINNPOR, 2019 [pregledan na 23.05.2023]. Dostapen ot: <https://kinnpor.uni-sofia.bg>
- Studentski praktiki** [onlayn]. ©Ministerstvo na obrazovaniето i naukata, 2023 [pregledan na 23.05.2023]. Dostapen ot: <https://praktiki.mon.bg>
- Tsifrovo hranilishte na Tsentralnata biblioteka na BAN** [onlayn] [pregledan na 23.05.2023]. Dostapen ot: <http://dspace.cl.bas.bg/xmlui/>